

De nordiske velfærdssamfund er baseret på økonomisk frihed

De nordiske velfærdssamfund deler en række karakteristika. Der er et forholdsvis højt velstands niveau i alle de nordiske lande. En væsentlig årsag til dette er, at der er et højt niveau af økonomisk frihed i de nordiske lande. Faktisk hører alle fem nordiske lande (ifølge Fraser Institutes 'Economic Freedom of the World') til blandt den fjerdedel af verdens lande, der har højest økonomisk frihed. Når man ser nærmere på de enkelte dele af økonomisk frihed, finder man ligheder i de nordiske lande, men også væsentlige forskelle.

Den økonomiske frihed toppede i Danmark, såvel som i de andre nordiske lande og for OECD som helhed i årene 2003-2005. Efter at have øget den økonomiske frihed siden 1970'erne, er tendensen vendt i de nordiske lande og i OECD som helhed. I de seneste 10 år er den økonomiske frihed faldet i alle de nordiske lande. Mindre økonomisk frihed reducerer væksten og svækker velstanden.

Det anbefales at gennemføre politikker, der systematisk øger den økonomiske frihed i Danmark. Omfanget af offentlige overførsler, størrelsen af det offentlige forbrug, de høje marginalskatter samt omfanget af bureaukrati er de områder, der trækker den økonomiske frihed mest ned. Det er derfor naturligt at adressere disse udfordringer. Det kan fx gøres ved at fjerne topskatten, reducere det offentlige forbrug og reducere niveauet af og adgangen til overførselsindkomster.

Økonomisk frihed er en af de nordiske dyder

De nordiske velfærdssamfund deler en række karakteristika. Undertiden bliver der refereret til 'Den nordiske samfundsmodel' eller 'Den nordiske velfærdsmodel'. I beskrivelsen af denne model falder blikket bl.a. på emner som aktiv arbejdsmarkedspolitik, universelle velfærdsydelser, ligestilling mellem kønnene og/eller en demokratisk kultur baseret på omfattende folkelig deltagelse på både lokalt og nationalt plan. En yderligere fællesnævner blandt de nordiske lande, som ikke får tilstrækkelig opmærksomhed, er et relativt højt niveau af økonomisk frihed,¹ jf. figur 1.

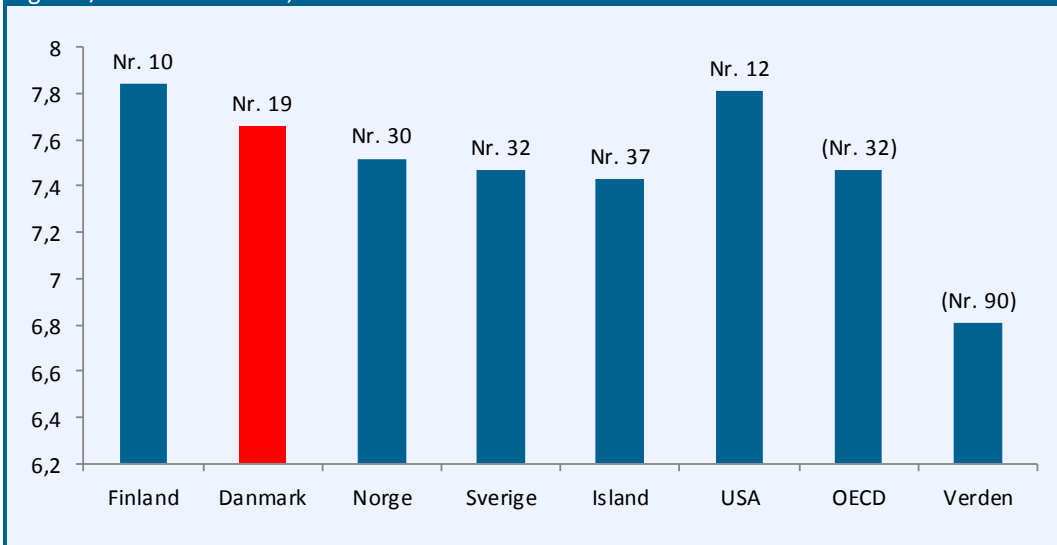
¹ Se fx CEPOS (2014). Danmark er blandt de 20 mest økonomisk frie lande i verden eller Economic Freedom of the World 2014 Annual Report for en nærmere beskrivelse af økonomisk frihed.

² Beregnet som et simpelt gennemsnit, dvs. at der ikke er korrigeret for befolkningstal.

³ CEPOS (2014). Økonomisk frihed fører til vækst og velstand.

⁴ Resultatet for Danmark er måske overraskende set i lyset af, at Danmark typisk ligger inden for de bedste fem pladser i verden i World Banks Doing Business-undersøgelse, der sammenligner det regulative miljø for virksomheder. Man skal dog være opmærksom på, at Doing Business indeholder indikatorer, der indgår andre steder i Economic Freedom of the

Figur 1 Økonomisk frihed, 2012

Anm.: Placeringen er ud af i alt 152 lande.

Kilde: Economic Freedom of the World Index

Ifølge Fraser Institutes 'Economic Freedom of the World' hører alle fem nordiske lande til blandt den fjerdedel af verdens lande, som har højest økonomisk frihed. I denne gruppe af økonomisk frie lande finder vi også lande som Singapore, Schweiz, Canada og USA.

De nordiske lande ligger dermed på højde med eller over gennemsnittet for OECD-landene på et niveau af økonomisk frihed, der langt overstiger den gennemsnitlige økonomiske frihed i verden.²

Det er vigtigt, fordi økonomisk frihed er med til at understøtte vækst og velstand.³ Når man skal forstå, hvorfor de nordiske lande hører til blandt det mest rige lande i verden, er den høje grad af økonomisk frihed således en vigtig forklaringsfaktor.

Fællesnævner og forskelle i de nordiske lande

De nordiske lande deler en række karakteristika, når man ser på niveauet af økonomisk frihed. Ikke alene ligger landene relativt tæt på det samlede indeks for økonomisk frihed med et spænd mellem Finland i toppen til Island i bunden på beskedne 0,41 point på en skala fra 0 til 10. Når man ser på de underliggende fem områder, tegner der sig også et billede, hvor landene har nogle fælles styrker (herunder især indenfor 'sundt pengevesen' og 'retssystem og ejendomsret'), jf. tabel 1.

Tabel 1. Placering på økonomisk frihed 2012 total og de 5 områder

	Finland	Danmark	Norge	Sverige	Island
Økonomisk frihed - total	10	19	30	32	37
1 Størrelsen af den offentlige sektor	139	142	131	150	130
2 Retssystem og ejendomsret	1	13	3	8	7
3 Sunde penge	28	12	27	4	49
4 Frihandel	10	14	59	28	99
5 Regulering	42	28	75	27	23

Kilde: Cepos på baggrund af Economic Freedom of the World 2014 Annual report

² Beregnet som et simpelt gennemsnit, dvs. at der ikke er korrigeret for befolkningstal.

³ CEPOS (2014). Økonomisk frihed fører til vækst og velstand.

Indenfor 'frihandel' og 'regulering' findes der også styrker i samtlige nordiske lande, om end der også findes svagheder.

Desuden deler de nordiske lande den udfordring, at den offentlige sektor er stor. Det trækker den økonomiske frihed i Norden væsentligt ned. Med placeringer fra 130 (Island) til 150 (Sverige) ud af 152 lande er der et kraftigt forbedringspotentiale for samtlige nordiske lande på dette område.

Størrelsen af den offentlige sektor

De meget beskedne placeringer på 'størrelsen af den offentlige sektor' skyldes ikke mindst, at det offentlige forbrug er meget højt i samtlige nordiske lande. Det sænker den økonomiske frihed, fordi prioriteringen af forbruget dermed i vidt omfang bestemmes af politikere (i en top down-proces) i stedet for via borgernes frie valg (dvs. bottom up). I gennemsnit ligger de nordiske lande på beskedne 4,7 point af 10 mulige på området 'størrelse af den offentlige sektor'.

En sammenligning af det offentlige forbrug som andel af det samlede forbrug i OECD-landene viser, at de fem nordiske lande ligger blandt de otte lande med højest andel offentligt forbrug, jf. tabel 2.

Omfanget af offentlige overførsler er også højt i de fleste nordiske lande. Island er dog en undtagelse, hvor overførsler og subsidier lå på ca. 10 pct. af BNP i 2012, hvilket er under halvdelen af niveauet i Danmark og kun to tredjedele af niveauet i USA. Offentlige overførsler kan reducere den økonomiske frihed på flere måder, herunder gennem forvridding af borgernes incitamenter til at være selvforsørgende. Og subsidier til brancher eller bestemte teknologier kan forvride markedet og rette opmærksomhed mod lobbyisme frem for mod kunderne.

Marginalskatten på indkomst påvirker også den økonomiske frihed. Da marginalskatterne i de nordiske lande er høje, har alle landene et lavt niveau af økonomisk frihed på dette punkt. Men der er også væsentlige forskelle. Særligt Sverige udmærker sig ved at have meget høj marginalskat på arbejdsindkomst. Allerede ved 107 pct. af gennemsnitsindkomsten kommer marginalskatteprocenten op på ca. 63 pct., og ved en indkomst på 152 pct. af gennemsnitsindkomsten beskattes ekstra indkomst med 67,3 pct.

Også Danmark og Finland beskatter indkomst hårdt. Ved 108 pct. af gennemsnitsindkomsten er den danske marginalskat på 56,1 pct. i 2012.

I et nordisk perspektiv er marginalbeskatningen i Norge og Island mindst begrænsende i forhold til økonomisk frihed. Da ingen af landene er i nærheden af den internationale gennemsnitsscore på ca. 6,5 af 10, er der dog et betydeligt forbedringspotentiale ved at sænke marginalskatterne i alle de nordiske lande.

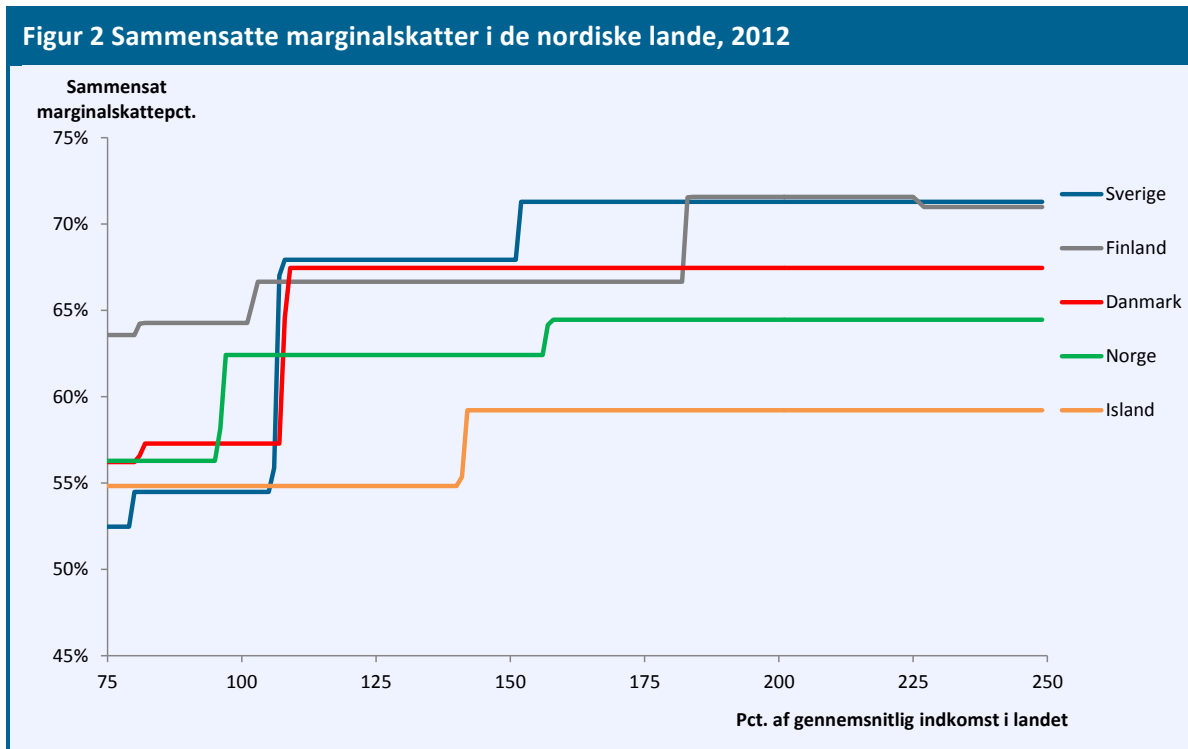
En oversigt over de sammensatte marginalskatter (dvs. inkl. effekten på marginalskat af moms og andre indirekte produkt-skatte) i de nordiske lande viser, hvor stor en del af (marginal-) indkomsterne der går til skat. Figur 2 viser, at de sammensatte marginalskatter kommer op på 67 pct. for danskere, der kun tjener 9 pct. mere end gennemsnit-

Tabel 2 Offentligt forbrugs andel af samlet forbrug, OECD, 2012

	pct.
1 Holland	37,0
2 Sverige	35,8
3 Danmark	35,5
4 Luxembourg	34,8
5 Norge	34,5
6 Belgien	31,9
7 Island	31,4
8 Finland	30,9
9 Frankrig	30,0
10 Israel	28,4
11 Irland	28,3
12 Tjekkiet	28,2
13 Canada	28,0
14 Ungarn	27,3
15 Østrig	26,9
16 Estland	26,7
17 Slovenien	26,7
18 Tyskland	25,3
19 Japan	25,2
20 Spanien	25,1
21 New Zealand	24,5
22 Australien	24,5
23 Storbritannien	24,3
24 Italien	24,1
25 Slovakiet	23,6
26 Grækenland	23,4
27 Polen	22,7
28 Sydkorea	22,4
29 Portugal	21,8
30 USA	18,7
31 Tyrkiet	17,5
32 Schweiz	16,9
33 Chile	16,2
34 Mexico	14,7

Kilde: OECD Stat samt egne beregninger

tet. I Sverige og Finland kommer de sammensatte marginalsatser helt op på 71,3 pct., jf. figur 2.

Kilde: OECD Tax Policy Analysis

Selv i Island, hvor den effektive beskatning af indkomst er væsentligt lavere, er den højeste (sammensatte) marginalsat på næsten 60 pct. Og selv for lave indkomster ligger beskatningen på ca. 55 pct.

Retssystem og ejendomsret

Gennemsnitligt scorer de nordiske lande 8,4 af 10 mulige på retssystem og ejendomsret. Economic Freedom of the World viser nogle klare nordiske styrker inden for området retssystem og ejendomsret. De nordiske lande har alle et juridisk system med en høj integritet, og militæret har en meget begrænset indflydelse på den førte politik.

På andre områder ligger det gennemsnitlige nordiske niveau lavere. Det er tilfældet, når man ser på juridisk håndhævelse af kontrakter, som i praksis måles på, hvor megen tid der går, og hvor mange omkostninger man i gennemsnit pådrager sig, når man inddriver gæld. I forhold til hvor neutrale og effektive domstolene opleves af erhvervsledere, er der også et væsentligt forbedringspotentiale i de nordiske lande. Det samme gælder for omkostningerne for erhvervslivet forbundet med sikkerhedsforanstaltninger for at modvirke vold og andre forbrydelser.

I et dansk perspektiv er det interessant, at Danmark klarer sig signifikant dårligere end det samlede Norden på disse tre områder. Derimod ligger vi bedre end de øvrige nordiske lande på reguleringsmæssige restriktioner ved salg af fast ejendom, som Danmark har relativt få af.

Generelt udmærker Finland sig positivt på retssikkerhed og ejendomsret, hvilket bl.a. skyldes, at Finland scorer signifikant højere på beskyttelse af ejendomsretten, juridisk uafhængighed og den opfattede troværdighed af, at politiet opretholder lov og orden. Modsat Finland ligger Danmark samlet set dårligst af de nordiske lande.

Sundt pengevæsen

I et land med et sundt pengevæsen kan borgere og virksomheder agere med tiltro til pengenes værdi. Det er tilfældet, når pengemængden stiger stille og roligt, og der således er en stabil og lav inflation over årene. Og det er i bemærkelsesværdig grad tilfældet for alle de nordiske lande på trods af deres meget forskellige pengepolitiske bindinger, som for Finlands og (i praksis også) Danmarks vedkommende er baseret på Euroen, mens der er helt eller delvist flydende valutakurser i de øvrige lande.

Ud af 10 mulige ligger de nordiske lande gennemsnitlig på 9,5 point på området 'sundt pengevæsen'.

Frihandel

Friheden til at handle internationalt udmærker sig bl.a. gennem todsatser, tekniske handelshindringer samt regulering af bevægelser af kapital og arbejdskraft over grænserne. Her opnår de nordiske lande en gennemsnitsscore på 7,7 af 10, men med væsentlige forskelle landene imellem.

Generelt kan man konstatere, at landene uden for EU (Norge og Island) står svagere på frihandel end de tre andre nordiske lande, som er medlem af EU. Dette skyldes især nogle meget kraftige todsatser på enkelte produkter, som skaber store barrierer for eksport af disse (typisk landbrugs-) produkter til Norge og Island. I Island er der også et større niveau af ikke-toldmæssige handelsbarrierer. Alle de nordiske lande har dog et væsentligt niveau af disse handelsbarrierer, hvilket reducerer den indenlandske konkurrenceintensitet og resulterer i højere priser for forbrugere og virksomheder. Island udmærker sig ligeledes negativt ved deres høje niveau af kapitalkontrol. På dette punkt ligger Sverige og Norge også svagt.

Finland udmærker sig generelt som det mest økonomisk frie land på området 'frihandel' med en score på 8,4 efterfulgt af Danmark med 8,2 og Sverige med 7,9. På trods af at disse tre lande alle er en del af EU's indre marked, er der således en ikke uvæsentlig forskel på den overordnede score. Forklaringen på, at Danmark scorer lavere en Finland, er primært et højere niveau af ikke-toldmæssige handelshindringer, hvilket er et oplagt indsatsområde.

Af ovenstående fremgår det, at EU-landene generelt ligger højere på frihandel. Dette betyder imidlertid ikke, at EU maksimerer niveauet af frihandel. Der er EU-told på en lang række importprodukter og ligeledes en række ikke-toldmæssige barrierer, der forhindrer produkter i at blive eksporteret til EU-lande. Det er derfor også muligt at opnå et højere niveau af økonomisk frihed ved at fjerne handelsbarrierer på EU-niveau.

Regulering

Området 'regulering' omfatter regulering af hhv. kapital, arbejdskraft og virksomheder. Det nordiske gennemsnit ligger på 7,7 med et spænd fra 7,1 i Norge til 7,9 i Danmark, Sverige og Island.

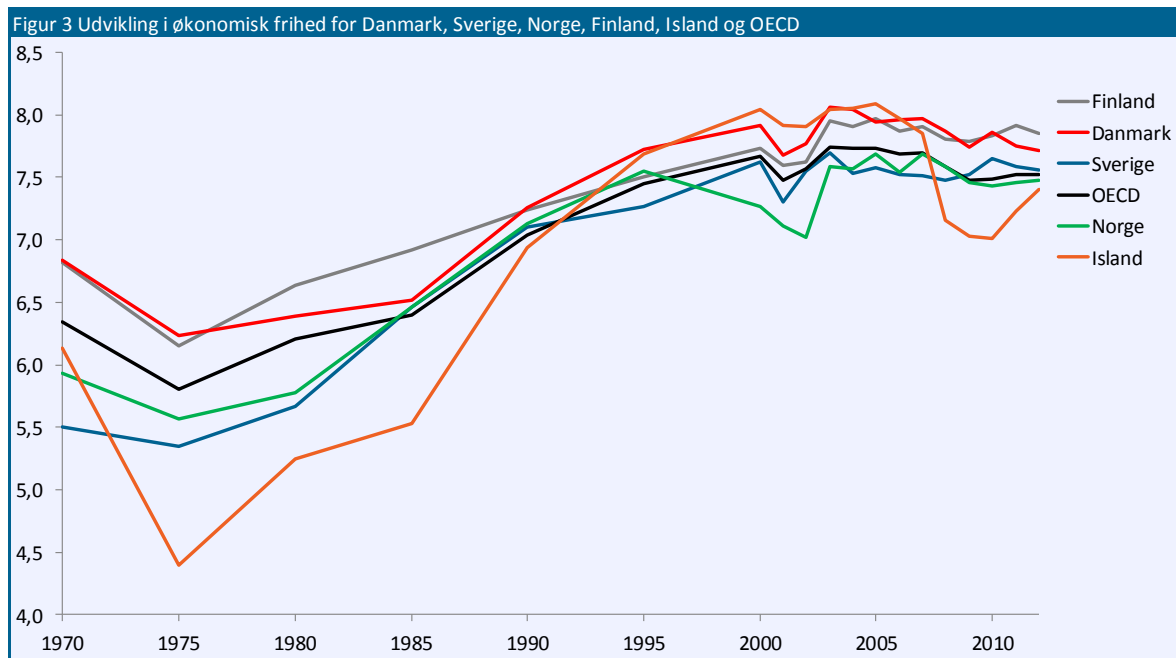
De nordiske lande klarer sig generelt godt på reguleringen af kapital, som er lav i alle landene. Det høje niveau af offentlig låntagning relativt til privat låntagning trækker dog ned for især Island, men også for Danmark.

På arbejdsmarkedsreguleringen er forskellene mellem de nordiske lande noget større, og niveauet af økonomisk frihed er lavere her. Danmark skiller sig positivt ud hhv. på fravær af lovfastsatte minimumslønninger og begrænset ansættelsesregulering, på en opfattelse af nogenlunde fleksible ansættelses- og afskedigelsesregler samt på, at det danske overenskomstsystem har et væsentligt decentralt element. Til gengæld trækker det ned ift. Sverige og Island, at Danmark stadig har en værnepligt, hvor staten kan fratage individer retten til deres egen tid for en periode. Norge er relativt højt reguleret på næsten alle dele af arbejdsmarkedsreguleringen i Economic Freedom of the World, og landet opnår derfor kun en samlet score på 4,4 på dette punkt. Island scorer højest med 7,7 af 10 mulige.

Inden for regulering af virksomheder er spredningen på de nordiske lande mindre end på arbejdsmarkedsreguleringen. Finland ligger samlet på 7,6 point, mens Danmark ligger lavest med 6,9 af 10.⁴ De nordiske lande synes alle at være kendetegnet ved at have systemer, der gør det nemt at starte en virksomhed, opnå tilladelser til standardiserede erhvervsbygninger samt at gennemføre almindelig skatteansættelse. Når flere af landene alligevel scorer lavt på opfattelsen af mængden af byrder i forbindelse med tilladelser, regulering og rapportering, kan det skyldes, at niveauet af regulering og krav til indrapportering er højt. Det samme gælder for opfattelsen af, hvor striks (og omkostningstung) reguleringen af bl.a. produkter og energi er i et internationalt perspektiv. Fordelene ved en standardiseret sagsbehandling bliver i givet fald udjævnet af mere omfattende regulering, hvilket kan udgøre en særlig udfordring i de tilfælde, hvor virksomhedernes behov falder uden for de almindelige standarder for fx byggeri.

Økonomisk frihed i Norden toppede i 00erne

Den økonomiske frihed toppede i Danmark, såvel som i de andre nordiske lande og for OECD som helhed i årene 2003-2005. Efter at have øget den økonomiske frihed siden 1970'erne er tendensen vendt i de nordiske lande og i OECD som helhed. I de seneste 10 år frem til 2012 er den økonomiske frihed faldet i alle de nordiske lande, jf. figur 3.

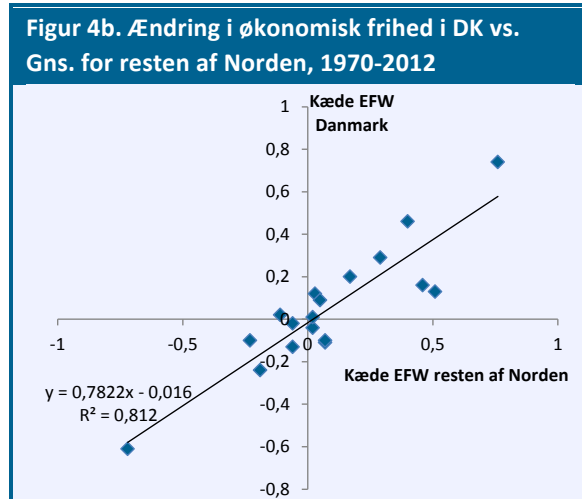
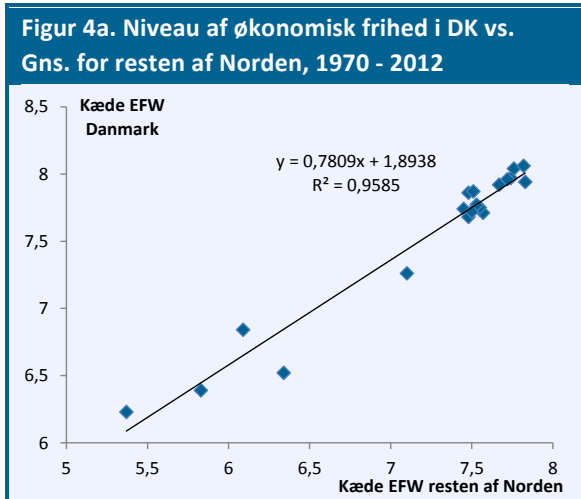
Anm: OECD tal er uden østeuropæiske lande. Der er brugt kædede værdier (Chain)

Kilde: Economic Freedom of the World Index

Som det også fremgår af figur 3, er der en høj grad af overensstemmelse mellem udvikling i Danmark og udviklingen i såvel de nordiske lande som OECD.

Den økonomiske frihed i Danmark er i så stor samklang med de øvrige nordiske lande, at over 95 pct. af variationen i den økonomiske frihed i Danmark fra 1970 til 2012 kan forklares ud fra niveauet i de øvrige nordiske lande, jf. figur 4a.

⁴ Resultatet for Danmark er måske overraskende set i lyset af, at Danmark typisk ligger inden for de bedste fem pladser i verden i World Banks Doing Business-undersøgelse, der sammenligner det regulative miljø for virksomheder. Man skal dog være opmærksom på, at Doing Business indeholder indikatorer, der indgår andre steder i Economic Freedom of the World (fx håndhævelse af kontrakter, omk. ved eksport og import og dele af arbejdsmarkedsreguleringen), mens der indgår andre forhold under 'Business regulations' i Economic Freedom of the World, end Doing Business medtager.

Kilde: Economic Freedom of the World Index.

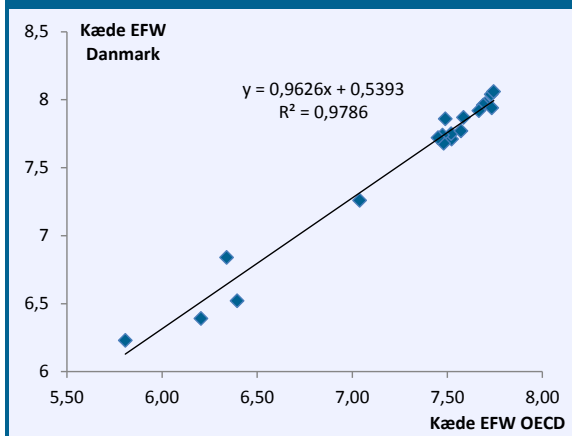
Figur 4b understøtter dette billede, idet en ændring i den økonomiske frihed i de øvrige nordiske lande i høj grad er forbundet med en lignende ændring i Danmark. Dette gælder både i perioder, hvor den overordnede økonomiske frihed er steget og i perioder med fald.

Ud fra ovenstående virker det meget sandsynligt, at en stigning i den økonomiske frihed i de øvrige nordiske lande også betyder, at den økonomiske frihed i Danmark stiger. Det er imidlertid langt fra klart, at der skulle være en direkte kausalsammenhæng mellem den økonomiske frihed i hhv. Danmark og de øvrige nordiske lande. Det synes mere sandsynligt, at der er nogle underliggende forklaringer på de parallelle udviklinger. Det kunne fx være i forbindelse med handelsliberaliseringer i EU/EFTA-regi, hvor tekniske handelsbarrierer eller toldsatser reduceres for en række lande. På samme måde kan øget finansiel regulering som følge af Basel-aftaler være med til at reducere den økonomiske frihed i alle lande.

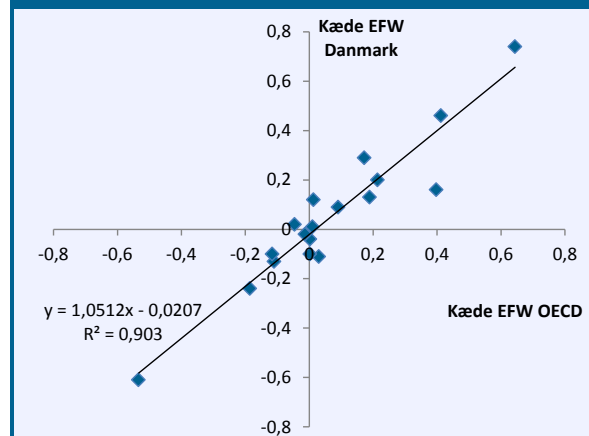
En anden forklaring kan være, at Danmark og de øvrige nordiske lande er påvirket af større internationale videnskabelige, teknologiske og politiske tendenser, der påvirker den økonomiske udvikling. I givet fald vil Danmarks niveau og udvikling i økonomisk frihed kunne forklares ud fra ikke blot nabolande, men ud fra en bredere gruppe af lande som fx OECD. Og det viser sig faktisk at være tilfældet.

Figur 5a viser, at næsten 98 pct. af variationen i den økonomiske frihed i Danmark fra 1970 til 2012 kan forklares ud fra det gennemsnitlige niveau i OECD.

Figur 5a. Niveau af økonomisk frihed i DK vs. OECD, 1970 - 2012

Figur 5b. Ændring i økonomisk frihed i DK vs. OECD, 1970-2012

Kilde: Economic Freedom of the World Index.

Figur 5b bekræfter billedet. Den viser en meget høj forklaringsgrad på 90 pct., når man undersøger, hvor stor en del af ændringerne i økonomisk frihed for Danmark over tid, der kan forklares ud fra ændringer i økonomisk frihed i OECD. Trendlinjen er tæt på at udgøre en 45°-linje, der skærer i 0-punktet. Der er således tæt på at være en en-til-en relation mellem udviklingen i EFW for OECD og Danmark, og ændringerne i Danmark synes dermed at være i endnu bedre samklang med OECD end med de øvrige nordiske lande.

Danmark kan opnå en højere økonomisk frihed

Foregående afsnit kan give det indtryk, at den økonomiske frihed i Danmark blot følger nogle internationale trends. Der er imidlertid også en lang række ting, danske politikere kan gøre for at øge den økonomiske frihed. Dette er i høj grad illustreret i gennemgangen af ligheder og forskelle på de nordiske lande. Et flertal i Folketinget, der målrettet sætter sig for at øge den økonomiske frihed i Danmark, kan påvirke udviklingen i den økonomiske frihed i Danmark, uagtet hvad der sker i udlandet.

Den nationale autonomi kan fx illustreres ved at se på landeforskelle inden for Eurozonen. På trods af at Finland og Slovenien er underlagt samme pengepolitik, indre marked og EU-udenrigshandelssystem, indtager Finland en placering som nr. 10 af 152 lande i verden med karakteren 7,84 (ud af 10), mens Slovenien ligger nr. 105 med karakteren 6,57.

Der er således intet til hinder for, at danske politikere sætter en selvstændig dansk dagsorden om at øge den økonomiske frihed for danske borgere. Det gælder ikke mindst i forhold til den offentlige sektor, som alene danske politikere har ansvaret for, og hvor størrelsen trækker den økonomiske frihed ned.

Det anbefales derfor at gennemføre politikker, der systematisk øger den økonomiske frihed i Danmark. Omfanget af offentlige overførsler, størrelsen af det offentlige forbrug, de høje marginalsatser samt omfanget af bureaukrati er de områder, der trækker den økonomiske frihed mest ned i Danmark. Det er derfor naturligt at adressere disse udfordringer. Det kan fx gøres ved at fjerne topskatten, reducere det offentlige forbrug og reducere niveauet for overførselsindkomsterne og stramme adgangskravene til passiv forsørgelse.